

СТРАНАЦ

АЛБЕР КАМИ

Роман о апсурду, истини и суду друштва

Шта нас у *Странцу* највише узнемирава?

Да ли је страшнији злочин који Мерсо чини — или његова неспособност да осећања покаже онако како друштво очекује?

Роман отвара двоструки проблем: кривицу за конкретно убиство и суд о личности која одбија друштвене ритуале.

Читалац је истовремено сведок и поротник: Мерсо нас присиљава да испитујемо сопствене критеријуме нормалности, искрености и морала.

Кључно питање није: „Да ли је Мерсо добар?“, него: „Шта се догађа када човек одбије да говори више него што заиста осећа?“

Албер Ками: сиромаштво, болест и Медитеран

1913. рођен у Мондовију у тадашњем француском Алжиру; одрастао у сиромашној породици у Алжиру.

1930. са седамнаест година оболева од туберкулозе; болест прекида озбиљније бављење фудбалом.

1942. објављује роман „Странац” и филозофски есеј „Мит о Сизифу”.

1957. добија Нобелову награду за књижевност, са 44 године.

1960. погинуо у саобраћајној несрећи; У џепу му је пронађена купљена карта за воз. У последњем тренутку је одлучио да на пут ипак пође колима.

Да ли је Ками егзистенцијалиста?

Зашто се Ками често сврстава међу егзистенцијалисте иако је сам одбацивао ту ознаку?

Блискост: бави се слободом, смрћу, усамљеношћу и питањем смисла у свету без унапред датог поретка.

Разлика: Ками не гради систем и не полази од Сартрове формуле „егзистенција претходи есенцији”. Човек најпре постоји (егзистира), а потом бира своју сврху (есенцију).

Његов средишњи појам је апсурд: сукоб човекове потребе за смислом и ћутања света.

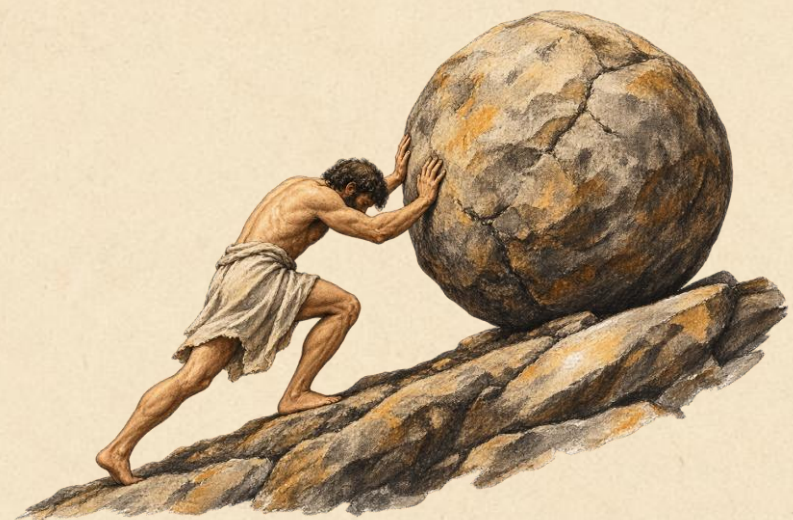
Шта је апсурд?

Где се, према Камију, налази апсурд — у човеку, у свету или у њиховом односу?

Апсурд није особина само света нити само човека. Он настаје у судару човекове жеље за јасноћом и смислом са неразумљивим светом.

Свест о апсурду не води нужно очајању. Ками одбацује самоубиство као решење и истиче свесно живљење, побуну и прихватање граница.

У *Странцу* апсурд није теза која се доказује, већ искуство које читалац осећа кроз догађаје, стил и Мерсоову перспективу.

Зашто Ками сматра да морамо Сизифа замислити срећним?

У чему је Сизифова победа ако се његов бескрајни посао никада не завршава?

Победа није у успеху, већ у свести. Сизиф зна своју судбину и не прикрива њену узалудност.

Камен остаје терет, али свест о том терету је кључан и он гура Сизфа изнова и изнова по тај камен. Колико год живот био апсурдан човек и даље жели да живи. Сизиф ће увек више волети своју казну него смрт.

Камијев закључак „Морамо замислити Сизифа срећним” не значи да је казна добра, него да човек може да живи без илузије и без предаје.

УЛАЗАК У РОМАН

Форма, композиција, хронотоп и фабула

Како је роман исприповедан?

У ком лицу је исприповедан, ко је приповедач и шта то значи за читаоце?

Роман је исприповедан у првом лицу; Мерско је истовремено и главни јунак и приповедач.

Није солилоквиј у строгом смислу, јер је солилоквиј драмски говор лика самом себи. Овде имамо прозно, ретроспективно казивање.

Ограничена перспектива значи да свет видимо кроз Мерсоова чула, избор детаља, па читалац мора сам да тумачи оно што приповедач не објашњава.

Како је роман композиционо изграђен?

Зашто убиство на плажи дели роман на два дела?

Први део има 6 поглавља. Свакодневица, сахрана, Марија, Ремон, плажа и убиство.

Други део има 5 поглавља. Истрага, затвор, суђење, пресуда и разговор са свештеником.

Пре убиства Мерсо се креће кроз свет телесних утисака и непосредне садашњости.

После убиства други људи преузимају његову причу, тумаче га и претварају његов живот у доказни материјал.

Који су жанр, време и место радње?

Како треба прецизирати основне књижевнотеоријске податке?

Књижевни род: епика.

Врста: кратки филозофски роман; може и психолошки роман и роман апсурда.

Место: Алжир и околина, у тадашњем француском колонијалном Алжиру.

Време: 20. век, највероватније тридесете године

Фабула првог дела: од телеграма до пуцња (укратко)

1

Телеграм

вест о мајчиној
смрти

2

Маренго

бдење и сахрана

3

Повратак

Марија, купање и
комедија

4

Комшилук

Ремон, Саламано и
писмо

5

Плажа

сукоб са Арапима

6

Пет пуцњева

убиство и прелом
романа

Фабула другог дела: од истраге до краја (укратко)

1

Истрага

адвокат, судија и
питање вере

2

Затвор

губитак слободе и
навикавање

3

Суђење

сахрана постаје
доказ карактера

4

Пресуда

смрт гиљотином

5

Свештеник

гнев и одбацивање
утехе

6

Ноћ и звезде

„блага равнодушност
света”

МЕРСО И СВЕТ

Сахрана, чулност, односи и одбијање
друштвене игре

„Данас је мама умрла. А можда и јуче, не знам.”

Шта у првој реченици изазива нелагоду и шта нам изгледа необично? Да ли је Мерсо волео мајку?

Ова реченица изазива чуђење јер сви ми живимо у свету у којем смрт блиских особа, а посебно родитеља, изазива патњу, душевну бол. Мерсо не реагује на уобичајени начин. Он констатује мирним тоном мајчину смрт, наизглед помиливши се са том идејом да мајке више нема.

Необичност не доказује да Мерсо мајку није волео. Телеграм не наводи тачан дан, а приповедач не додаје очекивану емоционалну формулу.

Реч „мама” ипак је интимнија од „мајка”; већ на почетку роман спречава једноставну дијагнозу безосећајности.

Да ли осећање меримо његовом снагом или начином на који се показује?

Шта Мерсо запажа на сахрани?

Зашто приповедач више говори о светлости, умору, кафи и телима него о тузи?

Он региструје топлоту, светлост, мирис, сан, зној и физичку исцрпљеност.

Бела кафа и цигарета нису доказ злочина, али ће на суђењу бити претворене у доказ његовог карактера.

Тако роман показује како неутрални гестови накнадно добијају морално значење.

Сахрана под сунцем

Како сунце већ у првом поглављу припрема каснију сцену на плажи? Ко виддно тугује?

На сахрани сунце притиска тело, успорава кретање и претвара жалост у физичко искушење.

На плажи исти мотив сунца поново ствара бол, заслепљеност и поремећај равнотеже.

Две смрти повезане су истом светлошћу и телесном нелагодом.

Томас Перез покушава да прати поворку; његова туга постаје видљива кроз телесну патњу.

Шта се дешава дан после сахране?

Зашто су купање, Марија и комедија пресудни за каснији суд о Мерсоу?

Мерсо иде у биоскоп дан после сахране, у суботу.

Сустрет са Маријом доноси телесну радост, воду, додир, смех и садашњи тренутак.

Тужилаштво касније ове догађаје повезује са сахраном и представља их као доказ моралне неосетљивости.

Мерсо живи низ тренутака; друштво од њих гради јединствену причу о кривици.

Да ли је Мерсо заиста равнодушан?

Где се најјасније уочава Мерсова равнодушност? Да ли је то исто што и безосећајност? Осећа ли Мерсо нешто?

Равнодушност је највидљивија у његовим одговорима о каријери, браку и пријатељству: „Свеједно ми је”.

РАВНОДУШНОСТ = ГУБИТАК ВОЉЕ, ПРЕСТАНАК БОРБЕ
≠ БЕЗОСЕЋАЈНОСТ

Ипак, Мерсо није без чулности. Снажно осећа задовољство, бол, врућину, жељу, умор, страх и гнев. **Зато је прецизније** говорити о емоционалној отуђености и животу у непосредној садашњости, а не о потпуном одсуству осећања.

Каријера, брак и пријатељство

Шта повезује Мерсоове одговоре послодавцу, Марији и Ремону?

Посао: *Док сам био студент, имао сам много амбиција ове врсте. Али када сам морао да напустим студије, схватио сам одмах да је све бесмислено.*

- Не одбија изричито Париз, али не показује амбицију; промена живота му не изгледа суштински важна.

Брак: *Одговорих јој да ми је свеједно и да бисмо могли то учинити ако она жели.*

- пристао би ако Марија жели, али не приписује браку посебан смисао.

Пријатељство: *Ништа му не одговорих и он ме поново упита да ли бих хтео да будем његов пријатељ. Рекох му да ми је свеједно: чинило ми се да је тиме био задовољан.*

- Ремону каже да му је свеједно да ли ће бити пријатељи.

Не лаже да би испунио туђа очекивања.

Марија Кардона: љубав и будућност

1

Шта Маријин однос према Мерсоу открива о његовој способности да воли?

Марија у однос уноси нежност, телесну радост и жељу за заједничком будућношћу. Мерсо ужива у њеном присуству, али на питање да ли је воли одговара да то вероватно ништа не значи. Он не одбацује Марију — одбија да осећање именује јаче него што га доживљава.

Зашто је разговор о браку важан за разумевање Мерсоа?

Када Марија предложи брак, Мерсо каже да му је свеједно и да би се оженио ако она то жели. За Марију брак носи идеју будућности; за Мерсоа он нема посебан, унапред задат смисао. Управо та разлика показује његов однос према друштвеним конвенцијама.

Ремон Сентес: пасивност која постаје саучесништво

Какву улогу Ремон има у развоју трагичних догађаја?

Ремон уноси насиље у Мерсоову свакодневицу. Мерсо му пише писмо којим треба намамити и понизити љубавницу, а затим пристаје да сведочи у његову корист. Преко Ремона се Мерсо постепено увлачи у сукоб који ће довести до сусрета са Арапима и убиства.

Да ли је Мерсо невин зато што није покретач Ремоновог насиља?

Не. Његова пасивност није исто што и невиност. Иако не дели Ремонову страст за осветом, Мерсо му помаже јер му је „свеједно“. Роман тако отвара важно морално питање: може ли одсуство става постати облик саучесништва?

Масон: домаћин на плажи и сведок преломног дана

Ко је Масон и зашто је његова епизодна улога важна?

Масон је Ремонов пријатељ који са супругом проводи време у кућици на плажи и позива Ремона, Мерсоа и Марију.

У његовом друштву Мерсо плива, једе, пије вино и ужива у телесној непосредности медитеранског дана.

Масон учествује у сукобу са двојицом Арапа и заједно са Мерсоом помаже рањеном Ремону да се врати у кућу.

Његова улога је композициона: он повезује безбрижни почетак дана са насиљем и показује колико се нагло чулна радост претвара у трагедију.

Саламано и пас: грубост, навика и губитак

Зашто је епизода о Саламану важна за разумевање Мерсоа и његове мајке?

Након смрти супруге, Саламано је узео пса и негујући га осам година развио је дубоку рутину. Њихове свађе и увреде нису биле плод стварне мржње, већ једини начин на који је старац умео да комуницира и каналише своју фрустрацију. Саламано и пас су физички личили и делили исту судбину старости и болести. Када пас нестане, Саламано губи огледало самог себе и суочава се са апсолутном празнином и тишином у соби.

Паралела са Мерсоом: Саламанов однос према псу паралелан је Мерсоовом односу према мајци (сместио ју је у дом): обојица делују удаљено, али то не мора значити да не постоји приврженост. Саламано после губитка пса отворено пати, док Мерсо тугу не показује на очекиван начин, због чега га друштво осуђује.

Споредни ликови као огледала Мерсоа

Шта нам Саламано и Тома Перез показују о љубави и губитку?

Саламано је груб према псу, али после његовог нестанка очајава; Тома Перез на сахрани отворено показује жалост и телесну патњу. Насупрот њима стоји Мерсоова спољашња уздржаност. **Роман тиме показује да осећање и начин његовог испољавања нису исто.**

Зашто је Селест важан на суђењу?

Селест је један од ретких ликова који Мерсоа види као обичног, једноставног човека и говори у његову корист. Његово сведочење, међутим, има мању снагу од приче коју тужилаштво гради о Мерсоовој безосећајности.

ПЛАЖА И УБИСТВО

Сунце, нож, пиштољ и пет пуцњева

Сунце: живот или разарање?

Како сунце постаје и извор радости и неподношљива сила?

Сунце није једнозначан симбол. На мору и уз Марију оно припада чулној радости и срећи.

На сахрани и пред убиство оно постаје бол, притисак, зној и заслепљеност.

Окидач је попустио, под руком сам осетио глатко испупчење на дршци и све је започело тад, у том праску, и исти мах реском и заглушујућем. Стресао сам са себе зној и сунце. Схватио сам да сам пореметио равнотежу дана, изванредну тишину једне плаже на којој сам био срећан.

Зашто Мерсо пуца?

Који су непосредни окидачи за пуцње?
Одакле му пиштољ?

Непосредни окидачи су врућина, зној, одблесак ножа и телесна напетост, али **они нису морално довољан разлог.**

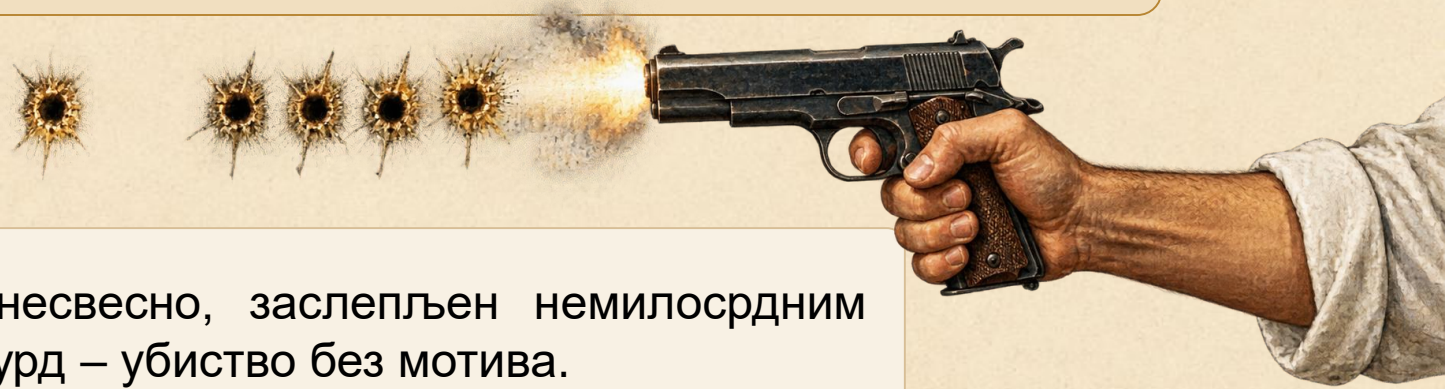
Пиштољ је у Мерсоовој руци зато што га је узео од Ремона да би спречио његов сукоб; управо то чини поступак противречним.

Сунце ми је почело жарити јагодице и осетио сам да ми се капљице зноја скупљају у обрвама. То је било исто оно сунце као онога дана када сам покопао мајку, и као онда болело ме је чело и све су ми жиле куцале у телу. Због тог жара који нисам могао подносити помакао сам се напред.

Један пуцањ — па још четири

Зашто је пауза између првог и наредна четири пуцња важнија од самог броја метака? Шта то доказује на суду?

Први пуцањ (Апсурд): Мерсо пуца несвесно, заслепљен немилосрдним сунцем и одсјајем са ножа. То је чист апсурд — убиство без мотива.

Још четири пуцња (Печат судбине): Испалјивање додатних метака у тело које већ лежи је тренутак када Мерсо, како сам каже, „куца на врата своје несреће“. Он тиме потврђује и прихвата своју пропаст.

Значај за суд: На суђењу су ова четири додатна пуцња кључни доказ за тужилаштво. Док је први могао бити самоодбрана, остала четири суд тумачи као доказ чисте хладнокрвности и монструозности.

Убиство као композициони рез

Како се после пуцњева мењају време, простор и Мерсоов положај у причи?

Отворени простори града, мора и плаже замењују се ћелијом, судницом и ограниченим погледом кроз решетке.

Непосредна садашњост замењује се ишчекивањем пресуде и смрти.

Мерсо је у првом делу онај који гледа; у другом делу он постаје предмет туђих погледа и тумачења.

Убиство зато није само догађај у фабули, већ оса која преокреће читаву форму романа.

СУЂЕЊЕ

Ко је на оптуженичкој клупи: убица или син
који није плакао?

Чему се заправо суди?

Зашто на суђењу сахрана мајке заузима готово исто место као и убиство?

Правно, Мерсоу се суди за убиство Арапина.

Морално, тужилац гради слику човека без душе: кафа, цигарета, одсуство суза, Марија и комедија постају доказ предумишљаја.

Роман показује опасност када се чињенице о делу замене судом о томе да ли оптужени правилно игра друштвену улогу.

Мерсо као странац у сопственом процесу

Како суд одузима Мерсоу право да сам исприча свој живот?

Адвокат говори уместо њега, тужилац повезује догађаје, сведоци производе верзије његовог карактера. **Мерсо слуша о себи** као да се говори о неком другом; понекад има утисак да је искључен из сопственог суђења.

Он је странац не само друштву него и причи коју друштво ствара о њему.

„Он одбија да лаже”

Албер Ками је у свом чувеном предговору за америчко издање Странца (написаном 1955. године) дао кључно филозофско објашњење зашто је Мерсо осуђен на смрт, а главни разлог је управо то што он одбија да лаже.

*„Лагати значи и, заправо изнад свега, **говорити више него што се осећа**. У погледу људског срца, то значи изражавати више него што заиста осећамо. То је оно што сви ми радимо, свакога дана, како бисмо поједноставили живот.”*

Ками закључује да Мерсо није пропалица или друштвени отпад, већ човек вођен дубоком страшћу за апсолутном истином. Он пристаје да умре за истину, одбијајући да маскира своја осећања, због чега га друштво одмах доживљава као претњу. Из тог разлога га Ками, у једној парадоксалној реченици, назива „јединим Христом којег смо заслужили”.

Безимени Арапин и колонијални контекст

Шта значи то што жртва нема име, глас, прошлост ни породичну перспективу?

Радња се збива у колонијалном Алжиру, где Французи и Арапи немају исти друштвени положај. **Жртва остаје само „Арапин“**. **На суђењу** готово да се не говори о његовом животу; средиште постаје Мерсоов однос према мајци.

Чија смрт добија причу, а чија остаје без имена?

Законита пресуда — морално неправедна?

Како роман раздваја чињеницу кривице од начина на који суд доноси моралну осуду?

Мерсо јесте убио човека и роман не нуди правни разлог да буде проглашен невиним.

Међутим, поступак је искривљен јер се казна образлаже његовим карактером и понашањем на сахрани. **Тако се отвара питање да ли суд кажњава дело или одступање од друштвене норме.**

ЗАТВОР И ЗАВРШНО САЗНАЊЕ

Од губитка навика до „благе равнодушности
света”

Смрт је извесна

Шта Мерсо мисли о смрти?

Нема потпуно сигурног начина живота. Човек може страдати и када је опрезан и када покушава да избегне опасност. **Сви људи су осуђени на смрт,** па разлика између смрти у тридесетој или седамдесетој години губи коначни значај.

- Сви знају да живот није вредно живети. Није важно да ли ће човек умрети у тридесетој или у седамдесетој години живота, у оба случаја други људи и друге жене живеће хиљадама година.
- Човек страда у сваком случају – било да хода лагано, па добије сунчаницу, било да хода брзо, озноји се и на крају назебе у цркви.

Зашто Мерсо одбацује свештеника?

Шта изазива његов једини велики излив гнева?

Свештеник нуди Бога, спасење, други живот и наду као смисао пред смрт. **Мерсо у то не верује и одбија** да неизвесну будућност прогласи важнијом од једине извесности — живота који је проживео и смрти која долази.

То је побуна против туђег права да му наметне утеху у коју не верује.

Онда ми наједном прекипело, ни сам не знам зашто. Почео сам да вичем из свег гласа, извређао сам га и казао му да се не моли за мене. Ухвати сам га за јаку на мантији. Сручио сам на њега све што ми је бло дубоко у срцу, прелазећи нагло и наизменично из гнева у радост.

Зашто се Мерсо пред смрт враћа мајци?

Шта тек сада разуме о њеном „веренику” и новом почетку у дому?

Мајка је пред крај живота прихватила нову блискост са Томасом и понашала се као да живот може поново да почне. **Мерсо сада препознаје** да **близина смрти не поништава жељу за животом.**

Роман почиње мајчином смрћу, а завршава се Мерсоовим разумевањем њеног последњег избора.

Гиљотина: смрт без узвишености

Како Мерсо доживљава гиљотину док очекује погубљење? Како је замишљао гиљотину? На кога га то подсећа?

Срушена представа: Раније је замишљао уздигнуто губилиште и свечан успон ка смрти, а сазнаје да је справа ниска и постављена непосредно на земљу. Осуђени прилази гиљотини готово као човеку; нема величине, херојства ни достојанственог призора.

Механизам не оставља стварну наду. Његова прецизност претвара смрт у унапред организован поступак у ком држава одређује час и начин краја.

Сећање на оца: отац је желео да види једно погубљење, али се вратио кући повраћајући. Тек сада Мерсо разуме телесни ужас тог призора.

Последња жеља: свет без лажне утехе

Која је Мерсоова последња жеља и зашто жели баш то?

Последња жеља: да на дан његовог погубљења буде много гледалаца и да га дочекају повицима мржње.

Не тражи опроштај ни сажаљење. После сукоба са свештеником одбацује верску утеху и сваку наду у други живот. Свет му не нуди виши смисао, али га више ни не плаши: први пут се осећа срећним и спремним да све поново проживи.

Повицима мржње прекида се усамљеност. Гомила потврђује његово присуство и отворени сукоб са друштвом које га је осудило; зато осећа да је све довршено.

Ко је све „странац”?

На које се све односе наслов романа може применити?

Мерсо је странац друштву јер не прихвата његове ритуале и језик осећања.

Странац је другима јер његово понашање не могу да уклопе у познате моралне обрасце.

Странац је и себи јер ретко тумачи сопствене мотиве и емоције.

Жртва је странац тексту јер остаје без имена и перспективе.

Читалац постаје странац свету романа кад уобичајена објашњења престану да важе.

Четири могућа читања романа

Филозофско

апсурд као сукоб потребе за смислом и ћутање света

Психолошко

отуђеност, ограничен емоционални речник и живот

Друштвено-правно

суд кажњава и злочин и одступање од очекиваних образаца понашања

Постколонијално

безимена жртва и невидљивост Арапа у колонијалном Алжиру

Мерсо и Јозеф К.: сличности и кључне разлике

Шта их повезује, а шта спречава да их изједначимо?

Сличности: обојица су отуђена пред институцијама; други о њима говоре, тумаче их и постепено им одузимају власт над сопственом причом.

Јозеф К. не зна за шта је оптужен, упорно покушава да разуме поступак и на крају бива убијен без јасно изречене пресуде.

Мерсо зна да је убио човека; проблем није непостојање дела већ то што суд његово понашање претвара у моралну оптужницу.

Кључна разлика: „Процес” приказује недоступну и неразумљиву кривицу, док „Странац” раздваја стварну кривицу за злочин од друштвеног суда о личности.

Смртна казна

Има ли држава морално право да одузме живот човеку зато што је он одузео живот другом? Шта мислите о смртној казни?

У Србији смртна казна је укинута 2002. године.

У свету већина држава је укинула смртну казну у закону или пракси, али је део земаља и даље задржава.

Ками је био противник смртне казне. У „Странцу” гиљотина није само казна него машина која претвара будућу смрт у извесно, организовано убиство.

